

Válság a jogakadémiákon, az egri intézmény példáján keresztül²⁵⁷

A jogakadémiákat érintő válságot szeretném bemutatni, ami a 19. század második felében bontakozott ki és elsősorban a jogakadémiai diákság létszámának csökkenésében érhető tetten. A tanulmány első felében bemutatom a vizsgált időszakban a jogakadémiákon érvényben lévő tanulmányi rendszert és az azokban történt változtatásokat. Ezt követően áttekintem a jogakadémiák válságának bemutatására, különös tekintettel az Egeri Érseki Jogakadémián észlelhető válságjelenségekre. Az 1865-1866-os tanévtől az 1899-1900-as tanévig vizsgáltam meg az ezen időszak alatt bekövetkezett változásokat a jogakadémiai képzésben, azok megvalósulását az egri jogakadémián és a diákok létszámának változását, valamint több olyan forrást is feldolgoztam, amelyek a jogakadémiai képzés elnéptelenedésével és annak lehetséges megoldásaival foglalkoznak. A vizsgált időszak kiválasztásában fontos szerepet játszott, hogy az 1874 előtti időszak is szerepeljen a vizsgálatban, amivel reményeim szerint jól láthatóvá válik majd egy több mint 30 éven át tartó változás a jogakadémiák képzési rendszerében, az egri jogakadémia példáján át a jogakadémiákat érintő válságban. A hallgatóság létszámváltozásait az iskolai anyakönyvek adatait tartalmazó adatbázis alapján vizsgáltam meg.

Mivel a vizsgált időszakban a jogakadémiai képzés három jelentősebb változáson, reformon esett át, ezért ezek bemutatása nem hagyhatók ki, mert ezek segítenek a jogakadémiák elnéptelenedésének megértésében. Ezért először az 1874-es jogakadémiai reformot megelőző képzési rendszer kialakulását és tartalmát mutatom be röviden. „A királyi akadémiák jogi tanfolyamai jogakadémiaként, intézményesen önállósult és kizárólag jogászképzéssel foglalkozó formájukat az 1850-ben kezdődött Thun-féle oktatási reform keretében nyerték el.”²⁵⁸ Az akadémiák feladata közül 1850-ben kivonták a bölcsészeti képzést, és azt, mint VII. és VIII. osztályt a gimnáziumi struktúrához csatolták. Ezzel ténylegesen szakiskolákká formálták az akadémiákat.²⁵⁹ Az 1850. évi reformmal egységesítették a jogakadémiai képzést. Tantervük egységessé vált és elrendelték a tandíj-kötelezettséget.²⁶⁰ A felekezeti jogakadémiák csak akkor kapták meg az oktatás jogát, ha megfeleltek a jogakadémiák-

257 A kutatás a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0013 „Kutatás, Innováció, Együttműködések – Társadalmi innováció és kutatási hálózatok együttműködésének erősítése” című projekt keretein belül valósult meg.

258 Mezey Barna: A jogakadémiák a jogászképzés történetében. In: A Pécsi Püspöki Joglíceum emlékezete. Szerk. Kajtár István - Pohánka Éva. Pécs. 2009. 22.

259 Uo. 22.

260 Uo. 25.

kal szemben felállított képzési feltételeknek. Amennyiben ennek nem feleletek meg, abban az esetben a felekezetek által fenntartott intézményekben a képzés kényszerűen szünetelt. „A felekezeti akadémiák 1861 októberét követően térhettek vissza a képzési palettára.”²⁶¹ Az iskolák így a vallási felekezetek által fenntartott jogakadémiák esetében is megnövekedett az államhatalom befolyása, amit az államsegély tett lehetővé. Az államsegélyért cserébe pedig az állami iskolák rendszabásait kellett követniük pl.: a tanterv esetében és még az önrendelkezési joguk egy részéről is le kellett mondaniuk a felekezetek által működtetett jogakadémiáknak.²⁶²

A jogakadémiai képzésben a következő fontos változást az 1855. október 2-i közoktatási miniszter rendelete jelentette. A jogakadémiai képzés célját ezzel teljesen elkülönítették az egyetemétől. A jogakadémiai képzés idejét 3 évre emelték, és kizárólagos feladata „...az egyetemi jogi oktatásról leválasztott bírói és közigazgatási szakemberképzés”²⁶³ lett. Ezzel egy új önálló képzési út alakult ki. A jogakadémia elvégzése után is lehetett az egyetemre menni, mert csak ott kaphattak a diákok a végzés után doktori címet,²⁶⁴ és egyedül az egyetemnek volt habilitatio és promotio joga.²⁶⁵ Az új szabályozás értelmében a jogakadémiai tanulmányokat az államvizsga zárta le.²⁶⁶ 1870-ben még 15 jogakadémia működött a királyi Magyarország területén. A jogakadémiák között azonban jelentős különbségek voltak, például az egyes intézményekben a tanárok számát illetően. A Győri Királyi Jogakadémián két tanár oktatott jogot, míg a Nagyszebeni Királyi Jogakadémián 11 tanár tanított. Ezek a különbségek az egyes jogakadémiák képzési színvonalában is nagy eltéréseket eredményeztek, ezért ezt az egyetemek élesen bírálták, és támadásokat intéztek a jogakadémiák ellen.²⁶⁷ A jogásztársadalom kritikáját az 1870. évi Jogászgyűlésen fogalmazta meg. A gyűlés résztvevői kérték az alacsony színvonalú jogiskolák megszüntetését, valamint azt, hogy jogiskolákat csak az állam állítson fel.²⁶⁸ A jogászok irányából érkező támadások után új szabályzatot adott ki Trefort Ágoston, vallás- és közoktatásügyi miniszter a jogakadémiákra vonatkozóan: „Szabályzat a jogtanodák új szervezéséről, 1874. évi május hó 19-én. A királyi jogakadémiák és az állam közvetlen rendelkezése alatt álló egyéb jogintézetek

261 Uo. 26.

262 Hajdú János: Felsőbb oktatásügy és tömegnevelés. In: Magyar művelődéstörténet V kötet Letöltve 2015. 03. 20.-án a MEK.OSZK Weboldalról <http://www.mek.oszk.hu/09100/09175/html/tartalomjegyzek.html>

263 Mezey Barna: A jogakadémiák 1874. évi reformja. In: Jogtörténeti értekezések. Szerk. Kovács Kálmán 14. szám, Budapest 1984. 105.

264 Mezey B.: A jogakadémiák a jogászképzés i.m. 26.

265 Magyar nagylexikon Budapest 2000. 10 kötet 301.

266 Mezey B.: A jogakadémiák 1874 i.m. 105.

267 Uo. 106.

268 Mezey B.: A jogakadémiák a jogászképzés i.m. 28.

4 évi tanfolyammal ellátott teljes jog- és államtudományi karokká alakíttatnak át, egyedüli kizárásával a jogtudorozási és a magántanárrá való képesítési jogosítványnak.”²⁶⁹ A törvény szövegéből is jól kivehető a változás. Kibővítette a jogakadémiákat négy évfolyamúra, és átalakította az egyetemi karokhoz hasonló „jog- és államtudományi főiskolákká.”²⁷⁰ Az új szabályzat lehetővé tette az átlépést a jogakadémiáról az egyetemre, és fordítva. Biztosították azt is, ha ilyen eset van, akkor a tanuló a vizsgáit abban az intézményben tegye le, ahol a tárgyakat hallgatta, és a vizsgák eredményeit a másik intézményben is elismerték. A vizsgálati rendszer kisebb eltéréseket leszámítva olyan volt, mint az egyetemeken. A jogakadémiai tanárok fizetését az egyetemi tanárok fizetéséhez közelítették, és a tandíj is megegyezett az egyetemi tandíjjal. Azaz intézkedés okozta a legnagyobb problémát és a legfontosabb különbséget, hogy a „jogakadémiákat a jogtudorsági és a magántanárnak való képesítési jogok nélkül minősítették jogi karoknak.”²⁷¹ Ez a különbség vezetett el a jogakadémiák számának fokozatos csökkenéséhez és háttérbeszorulásához. Mivel az igazságszolgáltatásban az ügyvédek alkalmazásának feltételül a jogtudorságot jelölték meg ez „az akadémiai hallgatók számára elzárta az igazságszolgáltatást. Ez a jogakadémiák lassú elsoványodásához vezetett.”²⁷² Ezt követően a következő reformja a képzésnek az 1883-as új koncepciót. 1883. szeptember 4. adta ki a miniszter az új szabályzatot. Ez az új szabályzat „nem szakított egészen az eddigi rendszerrel, csakis a tanulmányi és vizsgarend módosítására terjeszkedett ki, egyebekben pedig jóformán érintetlenül hagyta az 1874-iki szabályzat rendelkezéseit.”²⁷³ Ezt követően pedig már csak kisebb változtatásokat hajtottak végre a jogakadémiai képzésben. A jogakadémiáknak a 19. században a kiegyezésig meghatározó szerepük volt a jogi felsőoktatásban, de a kiegyezést követően – részben az egyetemalapítások hatására – lassan elvesztették a jogi felsőoktatásban betöltött szerepüket.²⁷⁴

Mielőtt a konkrét hallgatói létszámadatok elemzésébe kezdenénk szükséges megismerni, hogy az egri intézményben hogyan hajtották végre az új képzési rendszereket és, hogy milyen nehézségekkel kellett szembenéznie a jogakadémiának. Az Egri Érseki Jogakadémia esetében több okból kifolyólag az 1855-ben bevezetett új képzési rendszer csak az 1862-1863-as tanévtől lett bevezetve. Ennek egyik oka az volt, hogy 1850. február 1-jével az ab-

269 Közoktatás. Művészet. II. kötet. Szerk. Halász Ferenc. Magyar Közigazgatási Törvények Grill-féle kiadása. Bp. 1910. 485.

270 A Magyar Tudománypolitika Alapvetése. Szerk. Magyary Zoltán. Bp. 1927. 218.

271 Mezey B.: A jogakadémiák 1874 i.m. 110. o.

272 Mezey Barna: Egyetemek és jogakadémiák. Győri tanulmányok tudományos szemle 20. (1998) 16.

273 Dr. Udvardy László: Az Egri Érseki Joglíceum története (1740-1896). Eger. 1898. 477.

274 Magyary Zoltán i.m. Bp., 1927. 218.

szolút kormány a tanügyi reform idejére bezáratta az egri jogakadémiát.²⁷⁵ Az 1861-1862-es tanévben indult meg újra a jogakadémiai képzés Egerben. Az érsek 1861. október 28-án a Helytartótanácsnak jelentést írt az oktatás elindításáról és kérvényezték a jogi kurzus állami elismerését és a nyilvánossági joggal való felruházását. Az érsek azt is kifejtette, hogy a következő tanévtől az egri jogakadémián is 3 évfolyamossá válik a képzés, ezzel is jelezve, hogy az 1855-ös jogakadémiai reform előírásait az érseki jogakadémián is alkalmazni fogják. Ezzel a képzés 3 évvé vált és a reform értelmében újabb tanszékeket is létrehoztak.²⁷⁶ 1862-ben a Helytartótanács megadta a nyilvánossági jogot az intézménynek ez azért fontos, mert ezzel az Egri Érseki Jogakadémián szerzett ismereteket az állam is elismerte.²⁷⁷ Az 1855-ös reform eredményeként függetlenítették a jogakadémiai képzést az egyetemi oktatástól és a jogakadémiák feladata/célja az állami köztisztviselők képzése lett pl.: bírák, közigazgatási szakemberek és ezzel egy új önálló képzési út jött létre.²⁷⁸

1862-től 1874-ig ez a 3 évfolyamos képzési struktúra volt érvényben. Ha kitekintünk a jogakadémiákat általánosságban érintő eseményekre, akkor ismét meg kell említenünk az 1870-es Jogászgylést, ahol kritikákat fogalmaztak meg az alacsony színvonalú jogiskolákkal szemben. Kérték az alacsony színvonalú jogiskolák megszüntetését és azt, hogy csak az állam tarthasson fel jogiskolákat.²⁷⁹ Ezek a jogászok és a sajtóban is megjelenő bíráló megnyilvánulások, az ország összes jogakadémiájára hatással voltak. 1874-ben született meg a jogakadémiai képzést megváltoztató reform. Ezt a reformot Trefort Ágoston bocsájtotta ki, és léptette életbe május 19-én. Az 1874-1875-ös tanévtől kezdve volt érvényben a jogakadémiákon.²⁸⁰ Ez a szabályzat új utat nyitott meg a jogakadémiai képzés számára, és az egyetemi képzési rendszerhez hozta közelebb.²⁸¹ A képzési idő 3 évről 4 évre emelkedett, a meglévő 6 tanszék mellé még 2 tanszéket kellett felállítani, 8 nyilvános rendes tanárt és 3 magántanárt kellett alkalmazni, és ez anyagilag megterhelte az egri intézményt.²⁸² 1874 június 23-án az érsek a főképtalanával tanácskozást tartott, és megállapodott az intézmény jövőbeni helyzetéről. Itt mondták ki, hogy az új szabályzat előírásait végre kell hajtani, és az ezáltal megnövekedett költségeket, ha az intézmény rendelkezése alatt álló jövedelmekből nem tudják fedezni, akkor az eddigi gyakorlatnak megfelelően felerészben az érsekség,

275 Kiss Péter : A Egri Líceum az egyetemi gondolattól a "Magyar Athen" jelképig . Agria XLV. Szerk.Veres Gábor . Eger. 2009. 200.

276 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 363.

277 Jusztinger János: Az Egri Érseki Joglíceum története (174-1949) In: A Pécsi Püspöki Joglíceum emlékezete. Szerk. Kajtár István - Pohánka Éva. Pécs. 2009. 58.

278 Mezey B.: A jogakadémiák a jogászképzés i.m. 26.

279 Mezey B.: A jogakadémiák a jogászképzés i.m. 28.

280 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 442.

281 Uo. 443.

282 Jusztinger J.: Az Egri Érseki Joglíceum története i.m. 59.

felerészben pedig a főképtalan saját jövedelméből fogják fedezni.²⁸³ Ebből jól látható, hogy az egri jogakadémián törekedtek arra, hogy az új szabályzatban meghatározott feltételeknek meg tudjanak felelni. Az új képzési rendszer bevezetése a felekezeti jogakadémiákra jelentős anyagi terheket rótt, amit a protestáns iskolákban sokkal nehezebben tudtak előteremneti, mint a katolikusokban.²⁸⁴ Az új szabályzatra való átállás és a korabeli rendszerből hátramaradtak vizsgáinak letétele után, az intézmény átment a kezdetni nehézségekben, és „belejött működésének rendes folyamába, melyben zavartalanul haladt is egészen 1880-ig.”²⁸⁵ 1880 júliusában a kultuszminiszter, Trefort Ágoston az érseket arra kérte, hogy „a jogakadémiák nagy számára és a jogásztúlképzésre tekintettel önként zárása be az egri joglíceumot.”²⁸⁶ Ezzel újra a jogakadémia léte került veszélybe. Az érsek Trefort kérésének nem volt hajlandó eleget tenni, és ezt egy válaszlevélben tudatta vele. Erre a levélre nem érkezett válasz, így a jogakadémia megmenekült, és a vártnál sokkal egyszerűbben megoldódott a kérdés.²⁸⁷ Az ezt követő eseményeket az adatok elemzése közben fogom bemutatni, mivel ezek nagyban hozzájárulnak a diáklétszám változásához.

Miután bemutattam, hogy az Egri Érseki jogakadémián, hogyan valósították meg a jogakadémiákat érintő változásokat, és azt, hogy hogyan alakult az intézmény sorsa 1860-as évektől az 1880-as év végéig. Ezek után a jogakadémia diákságának létszám változásait szeretném bemutatni és elemezni, ami azért fontos, mert egyértelműen mutatja az újabb képzési rendszerek bevezetésének hatásait a jogakadémiákon, így az egrinél is. A vizsgált időszak alatt, 1865/66 és 1899-1900 közötti tanévekben összesen 1070 tanulója volt az Egri érseki Jogakadémiának. A vizsgálatot azért kezdtem 1865/66-os tanévvel, hogy ezáltal az 1874 előtti 3 éves képzési rendszer hallgatói létszám adatai összehasonlíthatók legyen az 1874 utáni 4 éves képzési rendszerrel. Ezeken az okokon kívül azért is esett a választásom az 1865/66-os tanévre az elemzés kezdő dátumának, mert ekkortól hiánytalanul felelhetők az iskolai anyakönyvek a levéltárban.

1865 és 1874 között összesen 957 tanulója volt a jogakadémiának. Ebben a 3 évfolyamos képzési rendszerben a kezdő tanévet kivéve minden tanévben összesen több mint százan tanultak itt, ami ahogy majd látható lesz a további évekhez viszonyítva nagyon magas létszámadat. Ebben az időszakban az országon belül 15 jogakadémia működött, amelyek között voltak királyi jogakadémiák, evangélikusok, reformátusok és a római katolikus egyház által fenntartott intézmények. A romai katolikus egyház által fenntartott intézmény volt az egri is. Jelentős különbségek voltak közöttük, volt ahol még 1870-ben is kétéves volt a képzés pl.: Eperjesen és a tanárok számában is jelentős eltérések voltak az egyes jogakadémiák

283 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 447.

284 Mezey B.: A jogakadémiák 1874 i.m. 113.

285 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 454.

286 Jusztinger J.: Az Egri Érseki Joglíceum története i.m. 60.

287 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 473.

között. De a statisztikai adatok alapján elmondható, hogy az 1870/71-es tanévig a jogakadémiák többségében folyamatosan nőtt a diákok száma.²⁸⁸ Ezek alapján jól látható, hogy ebben az időszakban még nagyszámban voltak jogakadémiák az országban, és ezen belül az egri jogakadémiában is folyamatosan nőtt a létszám az 1873/74-es tanév végéig. Azzal, hogy 1872-ben létrehozták az ország második egyetemét Kolozsváron, már két egyetemen is lehetett jogot tanulni, ami hozzájárulhatott ahhoz, hogy még nagyobb lett a jogakadémiák elleni tiltakozás.

Az 1874-es új jogakadémiai szabályzat több nehézség elé állította az egri jogakadémiát, amelyekről már korábban írtam, de itt újra szükséges az események megértéséhez röviden bemutatni azokat. A képzési idő 3 évesről 4 évre emelkedett. Két alapvizsgát és két államvizsgát írt elő a szabályzat, amelyből a két államvizsgának: a jogtudományi- és az államtudományi államvizsga letétele után munkába lehetett állni. Nagyon fontos részét képezte a reformnak, hogy eltörölték a magántanulás lehetőségét a jogakadémiákon²⁸⁹ ezzel megszüntetve azt a lehetőséget, hogy a diákok a tanórák hallgatása nélkül tömegesen elvégezhessék a képzést, ami a korábbi 3 éves rendszerre oly jellemző volt. A jogakadémiák többségére anyagilag nagyon sok plusz terhet rótt az új rendszer bevezetése, mivel előírták, hogy minden egyes jogakadémián 8 tanszéket kell felállítani és minden tanszéken egy jogtanárnak kell lennie. Egerben a reformot megelőzően 6 tanár volt, de az új rendszer alapján még két tanárt kellett felvenni. Ez az újabb átalakítás egy mélyreható reform volt. Ez az egri jogakadémia pénzügyi és gazdasági viszonyait óriási nehézségek elé állította. 1874. június 23-án az érsek a Főképtalanával közös tanácskozást tartott, amelyben eldöntötték, hogy a joglíceumot fenntartják és az új miniszteri szabályzat értelmében az újjászervezést haladéktalanul végre kell hajtani. Valamint az újjászervezés által megszorodó költségeket, amennyiben a joglíceum a befolyó jövedelmekből nem tudja teljesen fedezni a fennmaradó részeket felerészből az érsek, felerészből a főképtalan a saját jövedelméből fogja pótolni. Kimondták, hogy az 1874/75-ös tanévtől az egri joglíceum tanári kara a királyi jogakadémiák fizetési szabályzata szerint fogják kapni a fizetésüket.²⁹⁰ Az egri jogakadémia történetének írója: Udvardy úgy gondolja, hogy ezzel a fizetésemeléssel kiemelkedett a jogakadémia az addigi „kisszerű házias jellegéből, ez öntött belé új lelket és életet, s tette így rá nézve a reformot igazán epokális jelentőségűvé.”²⁹¹

Ahogy már korábban is írtam az új rendszer az 1874/75-ös tanévtől kezdve lépett életbe a jogakadémián és az 1882-1883-as tanévig szinte változatlan maradt. Ebben az időszakban 539 diák járt az intézménybe. Ha ezt összevetjük az 1874 előtti adatokkal, amikor is

288 Mezey B.: A jogakadémiák 1874 i.m. 106.

289 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 444.

290 Uo. 445 – 446 – 447.

291 Uo. 448.

957-en tanultak itt, akkor jól látható, hogy a diáklétszám szinte a felére csökkent, amit még tovább ront az a tény is, hogy még 1865 és 1874 között 9 tanévben volt összesen 957 tanuló addig itt most 9 tanévben volt feleannyi, vagyis 56%, ez még inkább mutatja, hogy ez az új képzési rendszer a jogakadémiák elnéptelenedéséhez vezetett. Az 1874-es új képzési rendszer 44%-os jelentős csökkenést eredményezett. Még tovább árnyalható ez a kép azáltal, hogy ha megvizsgáljuk a 3 évfolyamos képzési rendszer utolsó tanévének diáklétszámát, ami 1873-1874-ben 101 fő volt és az 1874 utáni 4 évfolyamos rendszer első tanévé, amikor 1874-1875-ben 65 hallgatója volt az egri intézménynek. Ebből is jól látható, hogy egy elég nagymértékű létszám visszaesésről van szó. Az 1882-1883-as tanévig 77 és 43 fő között ingadozott a diákok létszáma. Ez az 1874-es képzési rendszer a tanulókra is nagyobb terheket rótt anyagilag, mivel a képzési idő is megnövekedett, ezért további plusz kiadásokra volt szüksége²⁹² annak, aki mind a két államvizsgát le akarta tenni. Ez is hozzájárulhatott a diákok létszámának csökkenéséhez, de ennek egyértelmű kijelentéséhez további vizsgálatokra van szükség. Ez a nagyarányú diáklétszám csökkenés az országban működő többi jogakadémián is megfigyelhető, tehát az egri intézményben ekkor lezajló diáklétszám fogyását a jogakadémiákat érintő elnéptelenedési folyamat részeként kell értelmezni, amit feltételezhetőleg az 1874-es jogakadémiai reform eredményezett.

1880-as években újra felélénkült a jogakadémiákat ellenzők hangjai. Ennek nagyon jó példája lehet Dr. Pauer Imre munkája: A jogakadémiák kérdéséhez, ami 1879-ben jelent meg nyomtatásban. Ebben Pauer kifejti, hogy milyen okok miatt kell a jogakadémiákat megszüntetni, és azt is, hogy az 1874-ben bevezetett tanulmányi rendszer az egyetemen sem működik igazán jól, de a jogakadémiákon különösen nagy elméleti és gyakorlati hiányosságokkal végeznek a diákok, ezért szükséges a képzési rendszert gyökeresen megreformálni és a jogakadémiákat bezárni és ezek helyett inkább egy harmadik egyetemet kell létrehozni Pozsonyban. Aminek fedezetül a megszüntetett királyi jogakadémiák fenntartására költött összegeket lehetne felhasználni.²⁹³ Maga a vallás- és közoktatásügyi miniszter, Trefort is a jogakadémiákkal ment szembe és eldöntötte, hogy miniszteri biztost rendel ki a királyi jogakadémiák és püspöki líceumok felügyeletére és ellenőrzésére.²⁹⁴ Erről az egri jogakadémia kegyurát 1880. január 2.-án tájékoztatta. Ezután egy éles hangvétellű levélváltás vette kezdetét, de végül a miniszteri biztos meglátogatta a jogakadémiát. Ezt követően még ezen évben 1880. július 8-án Trefort arra kérte az érsekeket Bartakovics Bélát, hogy törölje el az egri líceumot.²⁹⁵ Most csak egyetlen érvet szeretnék kiemelni, amire a miniszter hivatkozik, hogy miért is kellene megszüntetni az egri jogakadémiát. Ez pedig

292 Bujdosné Papp Györgyi: Az Egri Érseki Jogakadémia In.: Az egri domus universitatis és líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763-2013 Eger. 2013. 250.

293 Dr. Pauer Imre: A jogakadémiák kérdéséhez. Pozsony. 1879.

294 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 459.

295 Bujdosné Papp Gy.: Az Egri Érseki Jogakadémia i.m. 250.

a következő: „S mivel tagadhatatlan, hogy két tudományegyetemi jogi kar s tizenhárom jogakadémia, hazánk e részbeni szükségletét messze túlhaladja, s kétszeresen káros ... mindezeknél fogva a baj orvosságát, legközvetlenebbül a fennálló tizenhárom jogakadémia egy részének megszüntetésében, vagy kevesebb számú, de magasabb színvonalú jog- és államtudományi karokba összeolvasztásában vélem keresendőnek.”²⁹⁶ Erre az érsek Trefortnak azt a választ adta, hogy nem zárja be a jogakadémiát, ezt nyíltlevél formájában a hírlapok is közölték.²⁹⁷ A miniszteri érvelésben is benne foglaltatik, hogy sok a jogakadémia az országban, pedig 1871-ben még 15 jogakadémia volt, 1880-ban pedig már csak 13 működött hazánkban.

A következő reformra 1883-ban került sor a jogakadémiákon. Ez az új szabályzat, ahogy már korábban is említettem „nem szakított egészen az eddigi rendszerrel, csak is a tanulmányi és vizsgarend módosítására terjeszkedett ki, egyebekben pedig jóformán érintetlenül hagyta az 1874-iki szabályzat rendelkezéseit.”²⁹⁸ „Az új szabályzat tendenciája ugyanis csak az volt, a jogi vizsgák rendszerét összeegyeztetni a köztisztviselők minősítéséről szóló új törvény – 1883. I. törvénycikk által teremtett új helyzettel, s illetőleg ezen új helyzetre alkalmazni.”²⁹⁹ Az újdonsága ennek a reformnak az volt, hogy az államvizsgák minősítő jelleget kaptak és kinőttek a szigorlatok előfeltételének szerepéből és a jogvégzettséghez és a végbizonyítványhoz kötötték őket. El kellett végezni szabályszerűen a 8 félévet és végbizonyítványt kellett szerezni és csak utána lehetett letenni valamelyik államvizsgát, de csak ott ahol a képzést elvégezte a hallgató.³⁰⁰ 1883-1884 és 1899-1900 között összesen 1086 diák járt az egri líceumba. 1882/83-as tanévben még 66 tanuló volt, de az 1883/84 tanévben ez a szám visszaesett 53 főre. Ebből egyértelműen látható, hogy az 1883-as új tanulmányi rendszer bevezetésével újabb csökkenés következett be a jogakadémián belül. Ezt a 17 tanévet magába foglaló hosszú időszakot is érdemes még két részre osztani, mégpedig azért mert 1889-ben történt egy újabb változás a képzésen belül, ami indokolttá teszi ezt a megosztást a tanulók létszámának vizsgálatánál. 1889-es új tanulmányi rend úgy lett összeállítva, hogy azok, akik egyéves önkéntesi jogosítvánnyal bírnak, azok 7 félév alatt elvégezhetik a képzést. Ez az új tanulmányi rendszer az 1890-1891-es tanévvel lépett életbe.³⁰¹ Ezek alapján elmondható, hogy 1883/84 és 1889/90-es tanévek között összesen 364 tanulója volt a líceumnak, ami az eddigi legkevesebb diáklétszám az egri jogakadémia történetében. Ez az 1865-1874 közötti létszámnak már csak 38%, és az 1874-1883 közöttinek pedig 67%. Ezen adatok alapján elmondható, hogy kisebb mértékű, egész pontosan 33%-os volt a csökkenés, mint az első reform után.

296 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 470 - 471.

297 Uo. 472.

298 Uo. 477.

299 Uo.:491.

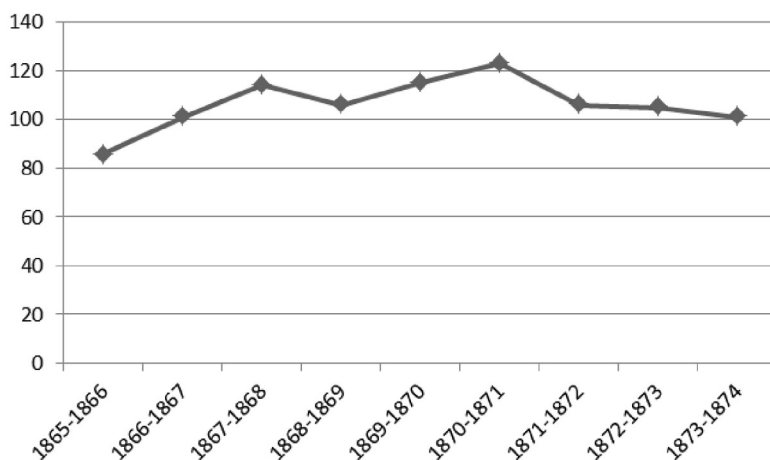
300 Uo. 492.

301 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 504

1890/91 és 1899-1900 között összesen 722 tanuló volt. 1889 után lassú növekedés figyelhető meg a jogakadémiai diákság létszámán belül az Egri Érseki Jogakadémiában. Ha azonban összehasonlítjuk ezt az adatot az 1874 előtti adatokkal, amikor is 9 tanév alatt 957 fő járt a jogakadémiára, 1889 után pedig 10 tanév alatt járt 722 fő, akkor láthatóvá válik, hogy az 1889 utáni növekedéssel sem sikerült elérni az 1874 előtti diáklétszámot. Az 1883-1890 közötti 364 főhöz képest viszont 358 fő, azaz 98 %-os rendkívül nagymértékű emelkedés tapasztalható. Ha összehasonlítjuk az 1874 előtti képzési rendszerben idejárt diákok számát, 957 fő, és az 1883 utáni reformot követő létszámot 1900-ig, ami 1086 főt foglal magába akkor jól látható, hogy a diáklétszám a vizsgált utolsó időszakban ugyan meghaladta az 1874 előtti. Ennek ellenére 1883 és 1900 között 17 év alatt volt 1086 tanuló, addig 1865 és 1874 között 9 év alatt volt 957 tanuló. Tehát a tanévek számának figyelembevételével együtt kijelenthető, hogy az Egri Érseki Jogakadémián a diákok száma meg sem közelítette az 1874 előtti.

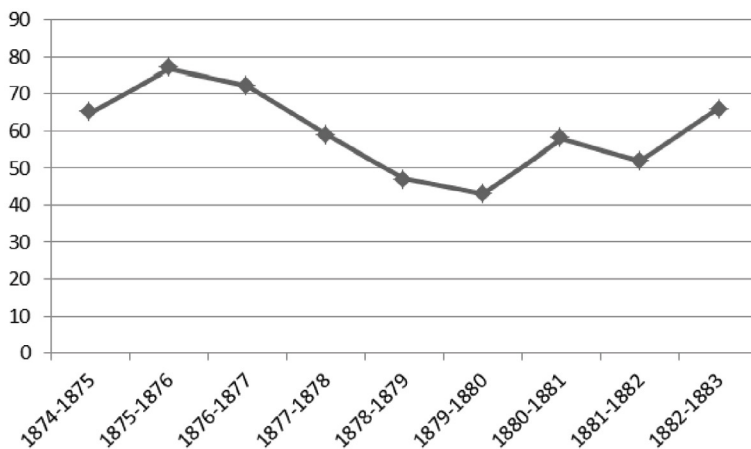
Azt követően, hogy ismertettem a vizsgált időszakon belüli képzési rendszereket és azok változásait az egri jogakadémián, úgyhogy a vizsgált 30 évet 4 időszakra bontottam, és megvizsgáltam az összes diáklétszám változásait az egyes időszakok között, úgy gondolom érdemes megvizsgálni tanévekre bontva is a tapasztalható változásokat.

Ahhoz, hogy jobban látható legyen az 1865 és 1900 közötti egri líceumi diáknépeség alakulása készítettem négy diagramot, amelyeken nagyon jól láthatóak a korábban már ismertetett új tanulmányi rendszerek hatásai a jogakadémiai diákságra. És itt szeretném bemutatni azt is, hogy ez a válság hogyan érintette az összes többi jogakadémiát.

1. Diagram: 1862-1874 közötti képzési rendszerben a diákok

1874 előtti 3 éves jogakadémiai képzési rendszerben 1865 és 1874 között látható az 1. diagram alapján, hogy a vizsgálat kezdő tanévét leszámítva a többi tanévben folyamatosan 100 fő fölötti a diáklétszám. Erről az időszakról elmondható, hogy kiegyensúlyozott a hallgatók száma és csak az 1868/69-es tanévben volt egy kisebb mértékű visszaesés. Már az 1870-es évben a magyar jogászgyűlésen belül jelentkeztek a jogakadémiákat támadó elképzelések. Ezek legfőbb támogatója Dárday Sándor igazságügy miniszteri titkár volt, aki szerint a jogakadémiákat meg kell szüntetni és helyettük két vagy három egyetemet kell létrehozni jog és államtudományi fakultásokkal. Hoványi Lajos, nagyváradi jogakadémia igazgatója szerint a jogakadémiák fenntartása mellett szól az érv is, hogy az állam szakemberigénye egyre növekszik. Lindtner Gusztáv a nagyszebeni jogakadémia igazgatója, a jogakadémiák átalakítását nem utasította el, mint lehetőséget, de szerinte a Dárday által javasolt 4 jog és államtudományi kar felállítása nem pótolhatja a 15 jogakadémiát és az egyetlen jogi kart.³⁰² Végül 1870. szeptember 27-én a jogászgyűlés abban állapodott meg, hogy a jogakadémiákat az egyetemi jogi kar mintájára kell átalakítani.³⁰³ A jogakadémiák megreformálásának kérdése is napirendre került ebbe az időszakban.

2. Diagram: 1874 és 1884 közötti diáklétszám

1874 után 1883-ig elég nagy ingadozást mutatnak a jogakadémiai diáklétszámok Egerben, ami a 2. diagramon látható. A két szélsőérték 77 fő és 43 fő volt. A megvizsgált 1865 és 1900 közötti időszakon belül 1879/80-as tanévben összesen 43 tanuló szerepel az iskolai anyakönyvekben, ebben a tanévben érte el a mélypontot a diákok létszáma az egri jogaka-

³⁰² Mezey B.: A jogakadémiák 1874 i.m. 108.

³⁰³ Uo.: 109.

démián. Az 1874-es jogakadémiai reformról részletekbe menően nem kívánok beszámolni, mert ezt már a tanulmány első felében megtettem, de szeretném felhívni mégis a figyelmet a két legfontosabb különbségre az 1874 előtti és az utáni képzési rendszernek. 1874-ig a jogakadémiák képezték a jogi szakoktatás súlypontját. A jogakadémiákon a képzés rövidebb volt, de a kvalifikáció tekintetében egyenlő rangúak voltak a Pesti Egyetemmel. 1874-es reformot követően a tanulmányi idő és a tanterv egyenlő lett az egyetemivel, de a jogakadémiákat hátrányba hozta azáltal, hogy doktori címet csak az egyetemeken lehetett szerezni, ami az ügyvédi oklevél megszerzésének előfeltétele volt.³⁰⁴ Ez volt az elsődleges oka annak, hogy a jogakadémiák kezdtek fokozatosan elnéptelenedni. Felmerül a kérdés ez, hogy hantott országos szintet a jogakadémiák létszámár?

	1873/74	1875/76	1878/79
két egyetemen	1523	1527	1600
a jogakadémiákon	1843	1204	921
Összesen	3366	2731	2521

Forrás: a jogi szakoktatás reformja és a jogakadémiák.

In. Jogtudományi közlöny 32. évfolyam 8. szám

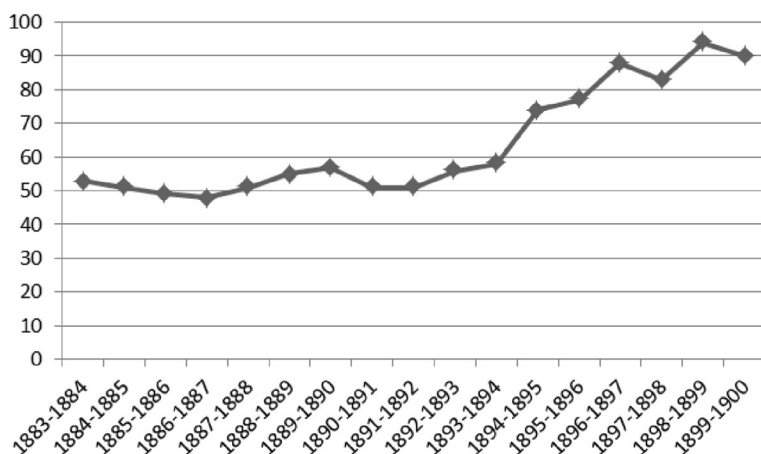
Ez alapján a táblázat alapján jól látható, hogy 1878/79-es tanévre az országban működő 13 jogakadémiára járó diákok száma felére csökkent az 1873/74-es tanévhez képest.³⁰⁵ Ezek az adatok is igazolják, hogy az 1874-es reform eredményeként jelentősen csökkent a jogakadémiák diákságának létszáma és, ahogy már korábban bemutattam ez a tendencia jelenik meg az egri jogiskolában is. A jogakadémiák ellenzői 1879-ben újra megkezdtek a támadást a jogakadémiák ellen. Legfontosabb érvük az volt, hogy nagyon alacsony színvonalú a képzés a jogakadémiákon, ezért szükségesnek tartják a képzés reformját, amelynek a jogakadémiák megszüntetése az egyik kiindulópontja. Erről írt Dr. Pauer Imre is 1879-ben megjelent: A jogakadémiák kérdéséhez című munkájában. Itt csak megemlítem az 1880-as vallás- és közoktatásügyi miniszteri levelet, amelyben megkérte az érseket, hogy zárja be az egri jogakadémiát, a képzés alacsony színvonalára hivatkozik a jogakadémiákon valamint arra, hogy túl költséges a fenntartásuk, amit más oktatási célokra lehetne elkölteni, ennek megoldását pedig a jogakadémiák megszüntetésében látja.³⁰⁶ Természetesen ennek az érsek nem tett eleget, válaszlevelében kifejtette véleményét, mely szerint a bajokat

304 Dr. Ráth Zoltán: A jogi szakoktatás reformja s a jogakadémiák. Jogtudományi közlöny. 30. (1897) 57.

305 Uo. 57.

306 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 470.

nem lehet a jogakadémiák eltörlésével orvosolni. Valamint az egri intézmény fenntartásához „principális, tradicionális, és lokális érdekek is fűződnek.”³⁰⁷ Az érsek ezen kijelentése alapján egyértelművé válik az, amit a szakirodalom is hangoztat, hogy az egyházi fenntartású joglíceumok működésének fenntartásában a diáklétszám fokozatos csökkenése ellenére a felekezeti érdekek és a lokális érdekek is szerepet játszottak.

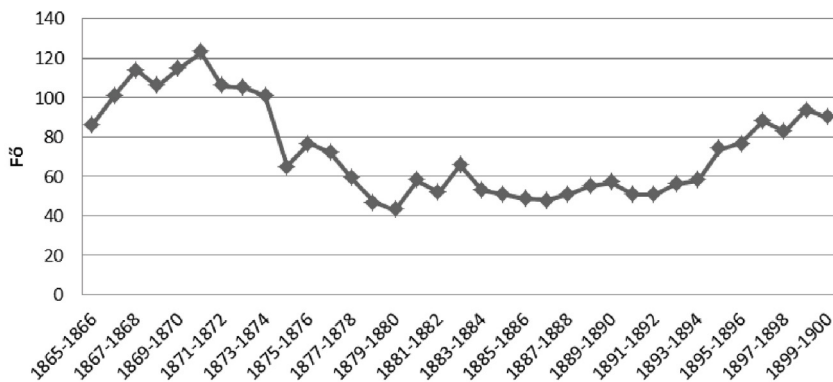
3. Diagram: 1883 és 1900 közötti diáklétszám

1883-ban újabb reformja következett a jogi oktatásnak, amiről nem kívánok részletebben beszélni, helyette inkább ennek hatását szeretném ismertetni az egri jogakadémia diáklétszámára. Ezt követően 1889-ben kisebb változások történtek a képzésben ezért az 1883 és 1889 közötti változásokról szeretnék beszélni. Az 1882/83-as tanév 66 fős létszámadatához képest az új képzési rendszer bevezetésekor, ami a 3. diagramon látható, 1883/84-ben 53 főre esett vissza a diáklétszám az egri jogakadémiában az iskolai anyagkönyvek alapján. Ami innentől kezdve folyamatosan 55 fő alatt mozgott az 1889/90-es tanévig. Ebben az időszakban 1886/87-es tanévben volt a legalacsonyabb az iskolába járók száma, ami ekkor 48 fő volt. Mint ismeretes a többi jogakadémia is ugyan úgy szenvedett a diáknépesség csökkenésétől, mint az egri intézmény. Ezért a kecskeméti református jogakadémia tanári kara 1885 februárjában egy felhívást adott ki a hazai jogakadémiáknak, amelyben egy országos tanárgyűlés megtartását kezdeményezte. Ezen a gyűlésen szerették volna megbeszélni a jogakadémiákat érintő bajok megoldási lehetőségeit. A gyűlés nem valósult meg. Ennek oka az volt, hogy az országban működő 12 jogakadémiából, csak a pápai, az eperjesi, és a máramarosszigeti csatlakozott ehhez a felhíváshoz. A győri, a nagyvárad és a pécsi

307 Dr. Udvardy L.: Az Egri Érseki Joglíceum i.m. 472.

jogakadémia tanárai egyértelműen kijelentették, hogy nem fognak megjeleni. A következő jogakadémiák pedig nem tudtak egyértelmű választ adni a részvételükre vonatkozóan, így őket nem is lehetett várni: debreceni, kassai, sárospataki és az egri. A nagyszebeni és a pozsonyi jogakadémiáról pedig nem érkezett válasz a kezdeményezésre.³⁰⁸ Ez egyértelműen mutatja, hogy a jogakadémiák megpróbálkoztak azzal, hogy közösen keressenek megoldást, az ekkor fennálló problémákra, de sajnos ezt nem sikerült megvalósítaniuk. Kovács Pál 1887-es munkájában beszámol arról, hogy a nagyváradi, a pozsonyi és a sárospataki jogakadémiai is írt a kecskeméti jogakadémiára leveleket „a jogakadémiák hanyatlásának okairól és az orvoslási módokról.”³⁰⁹ Szintén Kovács ír arról is, hogy 1887. június 29-én az Egeri jogakadémia tanárai foglalkoztak ezzel a kérdéssel,³¹⁰ egy határozatukban, sajnos ezt a határozatot eddig nem sikerült megtalálni, így a tartalmáról nem tudok részletekbe menően beszámolni. Ezek alapján is jól látszik, hogy a probléma az ország minden jogakadémiáját érintette.

Végül az 1889-es módosítást követő diáklétszám változást szeretném bemutatni az 1899-1900-as tanévig. Az 1889-es módosítás az 1890/91-es tanévtől volt érvényben, ekkor látható a 3. diagramon egy kisebb visszaesés, az előző időszak utolsó tanévéhez képest, de ezt követően egyértelműen elkezdett a diáklétszám növekedni, minden tanévben egyre több diák jár az egri jogakadémiára az iskolai anyakönyvek adatai alapján. A népességszám az 1894/95-ös tanévben jelentősen megemelkedett 77 fő-re az előző tanévhez képest, amikor is 58 fő volt. A legtöbb tanuló pedig 1898/99-ben 94 fő. Egyértelműen látható, hogy növekedésnek indult a diáklétszám, aminek az okai egyelőre nem ismertek.

4. Diagram: A jogakadémia diákok eloszlása tanévenként

308 Kovács Pál: A jogakadémiák kérdéséhez. Kecskemét, 1887. 3.

309 Kovács P.: A jogakadémiák kérdéséhez i.m. 4.

310 Kovács P.: A jogakadémiák kérdéséhez i.m. 4.

A 4. diagramon a vizsgált időszak diáklétszám változásai figyelhetők meg tanévenként. Ez alapján jól látható, hogy a korábbiakban részletesen megvizsgált változások, hogyan befolyásolták az 1865 és 1900 közötti diáklétszámot, az iskolai anyakönyvek adatai alapján.

Felmerül a kérdés, hogy ez a tendencia csak az Egri Érseki Jogakadémián mutatható ki vagy esetleg az összes ekkor működő jogakadémián hasonló képen megindult a diáklétszám növekedése az 1890-es években.

1885/86 II. félév	672
1889/90 II. félév	796
1893/94 II. félév	943
1896/97 I. félév	1211

Forrás: a jogi szakoktatás reformja és a jogakadémiák.
In. Jogtudományi közlöny 32. évfolyam 8. szám

A táblázatban szereplő létszámadatokból jól látható, hogy összességében az országban működő jogakadémiákban növekedett a diákok létszáma. Kijelenthető, hogy a jogakadémiákban eltérő mértékű volt a létszámnövekedés. Ezt bizonyítja a Jogtudományi közlönyben megjelent cikk is, amely 1896/97 I félévének diáklétszám adatait közölte. 1897-ben, már csak 10 jogakadémia működött az országban és ezek között jelentősek a különbségek a tanulók létszámában.

1896/97 I. félév adatai a jogakadémiákon			
Debrecen	244 fő	Máramarossziget	99 fő
Nagyvárad	148 fő	Pécs	97 fő
Eperjes	142 fő	Eger	86 fő
Pozsony	138 fő	Sárospatak	76 fő
Kassa	107 fő	Kecskemét	74 fő

Forrás: a jogi szakoktatás reformja és a jogakadémiák.
In. Jogtudományi közlöny 32. évfolyam 8. szám

Ezen a táblázaton látható, hogy az országban működő 10 jogakadémiában milyen különbségek voltak diáklétszám tekintetében az 1896/97-es tanév első félévében.

Összességében elmondható, hogy a vizsgált időszak első felében 1874-ig nagyszámban jártak tanulók az Egri Jogakadémiára, ahogy az ország több jogakadémiájánál is kiegyensúlyozott volt a diáklétszám. Az 1874-es reform viszont negatívan hatott a jogakadémiákra azáltal, hogy a képzési időt 4 évre emelte és csak az egyetemeknek adott habilitációs és

magántanári képesítési jogot. Mivel a doktorátust jelölték meg az ügyvédek előképzettségének feltételül, így a jogakadémiákra nézve ez nagy hátrányt jelentett. Az 1874-es képzési reform eredményeként radikális csökkenésnek indult a jogakadémiai diákok száma és ez a tendencia az Egri Érseki Jogakadémia esetében is kimutatható, az anyakönyvek adatai alapján. Az 1874 előtti 100 fő feletti egri jogakadémiai diáklétszámot, csak az 1890-es évek végére közelítette meg újra, de nem érte el azt. 1874 után több kisebb változást vezettek be a jogakadémiákon, de 1874 és 1889 között a diáklétszám az egri intézményben továbbra is 77 és 43 fő között mozgott. Az 1889-es módosítást követően viszont újra megindult a jogakadémián a diákok létszámának növekedése. Elmondható, hogy a jogakadémiákat érintő válság, amelynek egyik kiváló mutatója a diáklétszám változás az egri jogakadémián is megfigyelhető az anyakönyvek adatai alapján, ezért a válság bemutatásához jó példának bizonyult az Egri Érseki Jogakadémia.

Felhasznált szakirodalom:

A Magyar Tudománypolitika Alapvetése. Szerk. Magyary Zoltán. Bp, 1927

Bujdosné Papp Györgyi:

Az Egri Érseki Jogakadémia In.: Az egri domus universitatis és líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763-2013 Eger. 2013.

Hajdú János:

Felsőbb oktatásügy és tömegnevelés. In: Magyar művelődéstörténet V kötet Letöltve 2015. 03. 20.-án a MEK. OSZK Weboldalról <http://www.mek.oszk.hu/09100/09175/html/tartalomjegyzek.html>

Jusztinger János:

Az Egri Érseki Joglíceum története (174-1949) In: A Pécsi Püspöki Joglíceum emlékezete. Szerk. Kajtár István – Pohánka Éva. Pécs. 2009.

Kiss Péter :

A Egri Líceum az egyetemi gondolattól a”Magyar Athen” jelképig . Agria XLV. Szerk. Veres Gábor . Eger. 2009.

Dr. Kovács Pál:

A jogakadémiák kérdéséhez. Kecskemét, 1887.

Közoktatás. Művészet. II. kötet. Szerk. Halász Ferenc. Magyar Közigazgatási Törvények Grill-féle kiadása. Bp. 1910.

Mezey Barna:

A jogakadémiák 1874. évi reformja. In: Jogtörténeti értekezések. Szerk. Kovács Kálmán 14. szám, Budapest 1984.

Mezey Barna:

A jogakadémiák a jogászképzés történetében. In: A Pécsi Püspöki Joglíceum emlékezete. Szerk. Kajtár István - Pohánka Éva. Pécs. 2009

Mezey Barna:

Egyetemek és jogakadémiák. Győri tanulmányok tudományos szemle 20. (1998)

Dr. Pauer Imre:

A jogakadémiák kérdéséhez. Pozsony. 1879.

Dr. Ráth Zoltán:

A jogi szakoktatás reformja s a jogakadémiák. Jogtudományi közlöny. 30. (1897)

Dr. Udvardy László:

Az Egri Érseki Joglíceum története (1740-1896). Eger. 1898.

Források: Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltára VIII-1/b 37-től 69-ig iskolai anyakönyvek